

HAZÎNEDARZÂDE FITNAT HANIM VE ESERLERİ

Mümine ÇAKIR*

Hayatı

Tam adıyla Hazînedarzâde Fitnat Mehveş Hanım, 1842 yılında Trabzon'da doğmuştur. 18. yüzyılda yaşamış olan Zübeyde Fitnat Hanım'la karıştırılmamak için devrin matbuatında yayımladığı şiirlerinde "Yeni Fitnat" imzasını kullanmıştır. Bazı araştırmacılar ise onu "Trabzonlu Fitnat-ı Cedîd" ismiyle zikretmiştir. Babası Hazînedarzâde Ahmet Paşa'dır. Babasının ölümünden sonra küçük yaşta annesi ile birlikte İstanbul'a gelmiş, özel hocalardan ders almış, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Klasik şiir tarzında şiirler yazmış, mûsikî ve hatla ilgilenmiştir. Kendi hattıyla Kur'an-ı Kerim yazdığı kaynaklarda belirtilmektedir. Küçük yaşta evlendirilmiştir. İlk eşinden ayrılmış ve daha sonra Bahriye Nezareti Mektupçusu Mehmet Ali Bey ile evlenmiştir. 1327/1911'de vefat etmiş ve İstanbul'da Edirnekapısı hâricine defnedilmiştir.

Kaynaklar Fitnat Hanım'ın nadir bir zekâyâ sahip, sanat kabiliyeti yüksek, klasik edebiyat alanında şiirler kaleme alan, seçkin, kültürlü, iyi bir edibe olduğunu ifade eder. Fitnat Hanım'ın mektupları incelendiğinde de onun Arapça, Farsça ve Fransızca bilen, hem batı hem de doğu müziğine vakıf, ud, piyano gibi müzik aletleri çalan, çok kitap okuyan, hat sanatı ile uğraşan, devrin ileri gelenleriyle görüşen, sosyal hayatı aktif olan kültürlü bir şair olduğu anlaşılmaktadır.¹

Eserleri

1. Şiirler

Fitnat Hanım, klasik Türk edebiyatının son temsilcilerinden olup klasik tarzda şiirler yazarak bu geleneği devam ettirmiştir. Bu şiirlerinden bir kısmı devrin bazı dergilerinde yayımlanmıştır.² Kaynaklarda basılmamış bir mürettep divan sahibi olduğu belirtilse de bugün bu divana ulaşılamamıştır. Farklı kütüphanelerde Fitnat Hanım Divanı olarak kayıtlı divanların yapılan incelemeler sonunda Hazînedarzâde Fitnat Hanım'a değil 18. asırda yaşamış olan Zübeyde Fitnat Hanım'a ait olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yine divanı dışında manzum ve mensur başka eserlerinin de olduğu belirtilse de mektupları dışında bu eserlere ulaşılamamıştır.

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Klasik Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, muminecakir@kku.edu.tr

¹ Mehmet Zihni, *Kitâb-ı Meşâhirü'n-Nisâ*, (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1295), Cild-i Sani, 142-143; Hacı Beyzâde Ahmet Muhtar, "Fitnat", *Şair Hanımlarımız*, (İstanbul: Matbaa-i Safa ve Enver, 1311), 42-46; Rafet Avni, "Fitnat Hanım", *Servet-i Fünun*, (29 Kanun-ı evvel 1327/11 Ocak 1912), 42/ 1075/ 202; Bursalı Mehmet Tahir, "Fitnat Hanım, Hazinedarzade", *Osmanlı Müellifleri*, (İstanbul: Yayıncılık Matbaası, 1972), 2/123-124; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, "Fitnat Hanım", *Son Asır Türk Şairleri*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 1/434-436; Sıtkı Can, *Ordu'lu Şair Fitnat*, (Ordu: Ordu Halkevi Neşriyatı, Gürses Matbaası, 1939); Reşat Ekrem Koçu, "Fitnat Hanım Hazinedarzâde" *İstanbul Ansiklopedisi*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971), 2/5805-5806; Serhan Alkan İspirli, "Trabzonlu Kadın Divan Şairlerimiz: Fitnat, Saniye ve Maşşah Hanım", *Karadeniz Araştırmaları*, 16 (Kış 2008), 113-115; Mehmet Arslan-Necip Fazıl Duru, "Hazinedarzâde Fitnat Mehveş Hanım", TEİS, (Erişim 18. 09. 2023). (Not: Arslan ve Duru'ye göre Fitnat Hanım'ın doğum ve ölüm tarihi şöyledir: d. 1246-47/1830-31 - ö. 1327/1909); Necip Fazıl Duru, "Payitaht'ta Karadenizli Bir Şaire: Hazinedarzâde Fitnat Hanım", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu I*, (Erzurum: Fenomen Yayınları, 2021), 707-729; Metin Kayahan Özgül, Trabzonlu Fitnat-ı Cedîd), *Araştırmalar Devri Türk Şiiri Antolojisi*, (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları 2000), 417; Yeni Fitnat, "Müfred", *Hanımlar*, (1300), 1/1/ 28; Mümine Çakır, "Divan Şiirinin Son Temsilcilerinden Hazinedarzâde Fitnat Hanım'ın Aşk Mektupları", *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün Kuruluşunun 30. Yılı Anısına, Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu 2-3 Aralık 2022, Bildiri Tam Metin Kitabı*, 2.Cilt: *Türk Dili ve Edebiyatı*, (İzmir: Asos Yayınları, Aralık 2022), 2/66-97.

² Fitnat Hanım, "Gazel", *Hazine-i Evrak*, (1297), 1/35/ 550; Yeni Fitnat, "Müfred", 8; Mehmet Zihni, *Kitâb-ı Meşâhirü'n-Nisâ*, 143-145; Rafet Avni, "Fitnat Hanım", 202.

Fıtnat Hanım ilk şiir zevkini Ethem Pertev Paşa sayesinde edinmiştir. Dergilerde yayımlanan şiirlerinde gelenek çizgisinden ayrılmadığı görülen Fıtnat Hanım'ın şiirlerinden bir kısmı devrin dergilerinde yayımlanmıştır. Bu şiirlere daha sonra Fıtnat Hanım'ın Ahmet Mithat Efendi ile yaşadığı aşka ilişkin mektupların yayımlandığı kitaplarda da yer verilmiştir.³ Bu şiirlerin dışında Ferhat isimli bir kişiye yazdığı mektuplarında da yine klasik tarzda yazdığı şiirleri ile birlikte hece vezni ile yazdığı şiirleri mevcuttur.⁴

Devrin matbuatında ve Ahmet Mithat Efendi ile mektuplaşmalarını konu edinen Hakkı Tarık Us'un eserinde Fıtnat Hanım'ın dokuz gazel ve bir muhammesine yer verilmiştir. Gazel nazım şekliyle yazılan şiirlerden bir tanesi "Fahriye" başlığıyla yayımlanmıştır. Bir diğer gazel ise Ahmet Mithat Efendi'nin gazeline naziredir. Diğerlerinde başlık yoktur. Âşıkane gazel tarzında yazılmış bu şiirlerde vezin kusuru yok denecek kadar azdır.

Fıtnat Hanım, Ferhat isimli kişiye yazdığı mektuplarında da kendisine ait gazel, kıt'a, şarkı, müttekerrir muhammes ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış şiirlere yer vermiştir. Bu mektuplarda dörtlükler halinde, hece vezniyle yazılmış şiirleri de bulunmaktadır. Mektuplarda yer alan on dokuz şiirde ismini mahlas olarak kullanmış, bazı şiirlerinde ise Fıtnat ismiyle birlikte "Ferhat" ismine de yer vermiştir. Bazı şiirlerinde de sadece "Ferhat" ismini zikretmiştir. Gazellerinde genellikle mahlas kullanmakla birlikte mahlasını kullanmadığı 3 veya 4 beyitlik nâkıs gazelleri de vardır. Klasik şiir tarzında yazdığı şiirlerinde geleneğe uyarak klasik bir âşık portresi çizmiş, sevgilinin hallerinden şikâyet etmiş ve kavuşma ümidini, ümitsizliklerini, sadakatini ifade etmiştir. Mektupların genellikle başına, bazısında da sonuna koyduğu şiirlerinde, o mektuplarda anlattığı günlük hadiseleri, yaşadıklarını, duygularını ve Ferhat'a duyduğu aşkı başarılı bir şekilde dillendirmiştir. Mektuplarda farklı şairlere ait beyit ve şiirlere de yer vermiş ve bu şiirlerde bazı değişiklikler yapmıştır. Kime ait olduğu bilinmeyen dörtlük ve beyitler de mevcuttur. Ayrıca Arapça ve Farsça şiirlere ve beyitlere de yer vermiştir.

Gazel, kıt'a, şarkı ve mesnevî nazım şekliyle yazdığı şiirlerinin dışında dörtlükler halinde ve hece vezniyle yazdığı şiirleri de vardır. Bu şiirlerinde oldukça sade bir dille bir âşığın sevgiliye duyduğu özlemi, ettiği sitemleri dile getirmiştir. Şiirlerinde diğer kadın divan şairlerinde pek rastlanmayan kadınca bir duyuş ve söyleyiş hissedilmektedir. Bu şiirler arasında tasavvufî muhtevalı bir şiir ve bir muamma da yer almaktadır.

Mektuplardaki şiirlerinden bir örnek:

"Firkatin renc ü elemden her dem ü her an bana
Çünkü sensiz olmada feyz-i hayât pinhân bana

Çeşm-i giryânım bugün yâkut-ı müzâbın döker
İçtiğim peymâne yalnız görünür al kân bana

Ey melek-peyker senin ulviyyetin çün anladım
Bir seni sevmeklik oldu din ile îmân bana

Lutf u kahrın şevk verir her tavrının meftûnuyum
Sevdiğim aşkınla cân vermek gelir âsân bana

³ Bkz. Ömer Hakan Özalp, *Son Nefese Kadar Büyük Aşkın Mektupları Ahmed Midhat Efendi ile Şaire Fıtnat Hanım Mektuplaşmaları*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2022); Hakkı Tarık Us, *Ahmed Midhat Efendi ile Şair Fıtnat Hanım*, (İstanbul: Vakıf Matbaası 1948).

⁴ Şiirlerin tamamına ulaşmak için bkz. Fıtnat, *Münşeât Mecmuası (Aşk Mektupları)*, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, Bel. Yz. O.115); Mümine Çakır, *Melek Ferhad'ım, Ciğerpârem (Divan Edebiyatının Son Temsilcilerinden Fıtnat Hanım'ın Aşk Mektupları)*, (Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2023).

Arz olunsa saltanat tâcına etmem iltifât
Elverir cânânıma memlûkelik ünvân bana

Verd-i ruhsârın öpüp koklar iken hikmet nedir
Gıpta eyler baht-ı dûnum vasl olur hicrân bana

Ağladıkça ben te'essür ile Fıtnat dikkat et
Olmada âfet nigâhım dâimâ handân sana"⁵

2. Mektuplar

Ahmet Mithat Efendi'ye Yazdığı Mektuplar

Fıtnat Hanım'ın teyzesinin oğlu olan Ahmet Mithat Efendi ile yaşadığı aşka dair mektupları 1948'de "Ahmed Midhat Efendi ile Şair Fıtnat Hanım" adlı kitapta yayımlanmıştır. Söz konusu mektuplar ilk olarak 1928'de Akşam gazetesinde tefrika edilmiş, yirmi yıl sonra da 1948'de kitap haline getirilmiştir. Bu mektuplar daha sonra hem 1928'deki tefrika hem de 1948'deki Hakkı Tarık Us neşri göz önüne alınarak tekrar basılmıştır.⁶

Ferhat isimli Kişiyeye Yazdığı Mektuplar: (Münşeât Mecmuası-Aşk Mektupları)

Bu mektuplar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğüne Bağlı Atatürk Kitaplığı'nda Belediye Yazmaları koleksiyonunda bulunan bir "Münşeât Mecmuası" içindedir. Kütüphane kataloğunda sadece "Münşeât Mecmuası (Aşk Mektupları)" şeklinde yazarı belirtilmeden zikredilmektedir. Eser hakkında katalogta "Münşeât Mecmuası, 235x100, bb mm. 347 yk. Bbst. Rik'a. Aşk mektupları. Türk Edebiyatı, Türkçe. O.115."⁷ bilgileri yer almaktadır.

Eser, el yazması olarak çizgisiz kağıda yazılmış mektuplardan oluşmaktadır. Ciltli bir defterdir ve defterin iki cilt kapağını birleştiren bir kilit bulunmaktadır. Halihazırda kilitli olmayan defterin ön ve arka cilt kapaklarında sarı renkli yıldızlı bir çelenk içinde Latin alfabesiyle "F" harfi yazılmıştır. Defter hem kırmızı kalemle Arap rakamlarıyla hem de siyah kalemle günümüz rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Defterin yazılı kısmı 347 varak, 705 sayfadan oluşmaktadır. Defterin son altı sayfası boştur.

Mektuplar numaralandırılmamış olup yayına hazırlanırken numaralandırılmıştır. Eser, 220 adet mektuptan oluşmaktadır. İçerikten anlaşıldığı kadarıyla mektupların birer kopyasının kaydedildiği bir defter şeklindedir.

Mektuplar, şekil olarak hem klasik edebiyatın hem de Tanzimat sonrası dönemin özelliklerini taşımaktadır. Klasik mektupların özelliklerinden biri olan mektup başlarına "Besmele" yerine "bihî" ifadesinin yazılması, ilk mektupta görülmektedir. Diğer mektuplarda bu ibare kullanılmamıştır. Mektuplar "elkab" kısmı ile başlamakta ve bu kısımda Fıtnat Hanım, Ferhat'a kendine özgü ifadelerle ve sıfatlarla hitap etmektedir. Mektupların devamında ise tanışmalarından başlayıp evinde ve dışarda yaşadıklarını, Ferhat ile muhabbetlerini, Ferhat'a olan aşkını anlatmaktadır. Mektuplar ilerledikçe de ona olan sitem ve kızgınlıklarını, ondan beklentilerini, kıskançlıklarını, Ferhat'ın sadakatsizliklerini, bu durum karşısında yaşadığı üzüntüyü ve yaşadıkları olaylar karşısındaki duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir.

⁵ Çakır, *Melek Ferhad'ım, Ciğerpârem (Divan Edebiyatının Son Temsilcilerinden Fıtnat Hanım'ın Aşk Mektupları)*, 69.

⁶ Us, *Ahmed Midhat Efendi ile Şair Fıtnat Hanım; Özalp, Son Nefese Kadar Büyük Aşkın Mektupları Ahmed Midhat Efendi ile Şaire Fıtnat Hanım Mektuplaşmaları*.

⁷ Nail Bayraktar, *İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphaneler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Cevdet Paşa Yazmaları ve Kur'an-ı Kerimler Alfabetik Kataloğu*, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları, 1997), 43.

Mektupların sonunda da uygun bitiş ve veda cümleleri yer almaktadır. Genellikle mektupların sonunda Fransızca bir sözcük olarak “adiyö” sözcüğü kullanılmaktadır. Bu durum Batı tesirinin yansımalarıdır.

Mektupların bir kısmında gün, ay, yıl olarak tarihler bulunmakta bir kısmında ise hiç tarih yer almamaktadır. Mektupların çoğu 1881 yılına aittir. İlk mektuplar Mayıs 1297/1881 tarihlidir. Son mektubu olduğunu belirttiği mektubu ise “Hayat ve Aşk” başlıklı bir denemeyi de ihtiva eden 19 Muharrem 1299 (29 Teşrin-i sani 1297/11 Aralık 1881) tarihli mektuptur. Fakat defterin sonunda yer alan ve Ferhat ile ayrılığını konu alan “Vasiyetname” başlıklı eksik mektup ise 5 Kanun-ı sani 98 (17 Ocak 1883) tarihlidir. Bu da iki yıla yakın süren bir mektuplaşmanın olduğunu göstermektedir.

Mektupların sonunda çoğunlukla noktasız bir biçimde “Fıtnat” imzasını kullanır. Bazen ismini tek olarak bazen de o anki duygularını ifade eden sıfatlarla birlikte kullanır. Çoğunlukla da yalnızca “F” harfi yer alır.

Mektupların bir kısmında da mektubun sonunda imzadan sonra eğik olarak yazılmış notlar halinde haşiyeler bulunur.

Mektuplar nazım-nesir karışıktır. Çoğunlukla nesir olmakla birlikte bir kısım mektupların genellikle başlarında bir kısmında da sonda olmak üzere şiirler bulunmaktadır. Kendi şiirlerine yer verdiği gibi şairini belirtmeden başkasına ait beyitler ve şiirlere de yer vermiştir. Bu şiirler genellikle mektubun içeriğine uygun bir şekilde kaleme alınmış, Fıtnat Hanım’ın duygularını ifade eden şiirlerdir.

Mektupların, ikisi iş mektubu olan dört mektup dışında, hepsi Ferhat’a yazılmıştır. Ferhat’a olan aşkının dillendirildiği mektuplar ağırlıktadır. Defterin sonunda ise “Vasiyetname” başlığıyla ayrılığı anlatan bir veda mektubu yer almaktadır.

Fıtnat Hanım, mektuplarında Ferhat’la yaşadığı aşk ile ilgili ayrıntılar verirken; evinden, yaşantısından, gezdiği yerlerden, o günün sosyal hayatının geçtiği semtlerden, bahçe ve gezinti yerlerinden, devrin giyim kuşamından, sosyal ilişkilerinden, cariyelik sisteminden, okuduğu kitaplardan, şarkılardan, çaldığı müzik aletlerinden, uğraştığı sanatlardan da bahseder. Ayrıca Ferhat’ın kendisini rahatsız eden ilişkilerinden ve yaşantısından da bahseder. Mektuplar bu zengin içeriği açısından devrine ışık tutması yönüyle önemlidir.

Mektuplar, hem klasik Türk edebiyatı hem de yeni Türk edebiyatı metinlerinin özelliğine sahiptir. Özellikle hitap kısımlarında ve duygularını anlattığı, aşk gibi soyut ve felsefi konularla ilgili düşüncelerini yazdığı bölümlerde klasik Türk edebiyatının özelliklerini taşımaktadır. Bu yönüyle süslü nesrin başarılı örneklerinden sayılabilir. Mektuplarda çeşitli sanatlar kullanarak edebî bir dil oluşturmuştur. Olayları anlattığı kısımlarda ise oldukça sade bir konuşma dili kullanmıştır. Olay anlatımlarında renkli, hareketli ve canlı tablolar ortaya koymuştur. Duygu ve düşüncelerini kuvvetlendirmek amacıyla şiirlere başvurmuş ve mektuplarını böylelikle renklendirmiştir. Arapça ve Farsça ifadelerin yanında Fransızca ifadeler de yer vermiştir.

Fıtnat Hanım, mektuplarında Ferhat’a olan aşkını ifade ederken Klasik şiirin âşık-sevgili-rakip anlayışını başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. Aşk acısı çekmekte ve rakiplerle mücadele etmektedir. Mektuplar klasik Türk edebiyatı özelliklerinin gerçek hayata uygulandığı başarılı nesir örneklerdendir.

Mektupların sonradan temize çekildiği ve bir defter haline getirilip ciltlendiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple az da olsa bazı harf eksiklikleri, eklerde yazım yanlışları ve bazı cümlelerde anlatım bozuklukları görülmektedir. Bazı söylenmek istenmeyen ifadeler yerine de sıra noktalar konmuştur. Fazla olmayan bu durumlar dışında mektuplar hem sade hem de süslü nesrin başarılı birer örneğidir.

Klasik Türk edebiyatında kadın şairlere ait birkaç örnek dışında mektup örneği bulunmadığından klasik Türk edebiyatının son temsilcilerinden kabul edilen Hazînedarzâde Fıtnat Hanım'a ait bu mektuplar sadece yasak bir aşkın anlatılmasının ötesinde zengin içeriği ve edebî kıymeti açısından Türk edebiyatının önemli ürünlerinden biridir. Mektuplar, klasik Türk edebiyatı ürünüdür. Fakat Tanzimat dönemi yaşantısından, sosyal hayatından sahneler ihtiva etmesi yönüyle, Tanzimat romanlarının kurmaca dünyasında karşılaşılanların gerçek bir örneğini sunmaktadır. Bu açıdan da nadir örneklerdendir.⁸

Münşeat mecmuası'ndan bir mektup örneği:

“Bağlanıp zülfünde bozdum ahdi de peymânı da
Çeşmini gördüm unuttum derdi de dermânı da

Ey şehinşâh-ı erike-i hüsn ü ân, ey nâzik-meşreb, güzel hilkat yâre vefâdâr-ı kadrân, ey kudret-i ilâhiye-i bî-nihâyeden bir mu'cize ve burhân. Ey Fıtnat'a ihrâm-ı dil ü cân, ey bana terâvet-i bî-nihâye ve letâfet-i fevkalâdesiyle hiçbir ma'sûkanın âşıkından işitemeyeceği sözleri tatlı tatlı o halâvetli güzel dudaklarıyla söyleyen ve hüsn mu'âmele eyleyen (41a-79) inâyet-i Subhân Ferhad'ım. Senin müjgân ve ebrûlarının şehîdi olacak Fıtnat'ın evsâf-ı mâlâ-nihâye-i ulyâlarını tasvîr ve tahrîre bî-tâkat olduğunu bilir. Ne yazsın? Ne yolda sitâyîşe başlasın? Gördüğü lutf-ı bî-gâyenin hayrânı ve sergerdânı olarak güzel kâfûrdan dökülmüş beyaz ayaklarınıza kapanarak iki gözlerinden şevk ve sürûr ile girye-i sürûru dökülerek izhâr-ı acz u hayretten başka elinden ne gelebilir? Burasını vicdân-ı merhamet-i mu'tâdımızın muhâkemesine havâle ile iktifâ eylerim canpârem.

Bu gece mehtap ne kadar güzeldi. Saat dörde kadar mum dahî yakmayarak senin hayâlinin şu'lesinde mehtâba karşı oturdum. Hep seni düşündüm. Başka bir şeyle iştigâl elimden gelemiyor. Meleğim âh. Dün melek gibi başını açıp yatakta ne güzel oturduğunu, âyîne de kendine dikkatle baktığını (44a-86) düşündüm. Bu şarkıyı tanzîm ettim. Size de yazdım.

Dâimâ mir'ate istek ile sık bakmak neden
Hüsnüne mecbûr musun kendin de ey sîmîn beden
Aldı aklım ey melek o nûr-ı sînendeki ben
Solmasın verd-i ruhun dünyâda ey gonca-dehen
Büy-ı gîsündür nesîmi şöhret-ârâ eyleyen

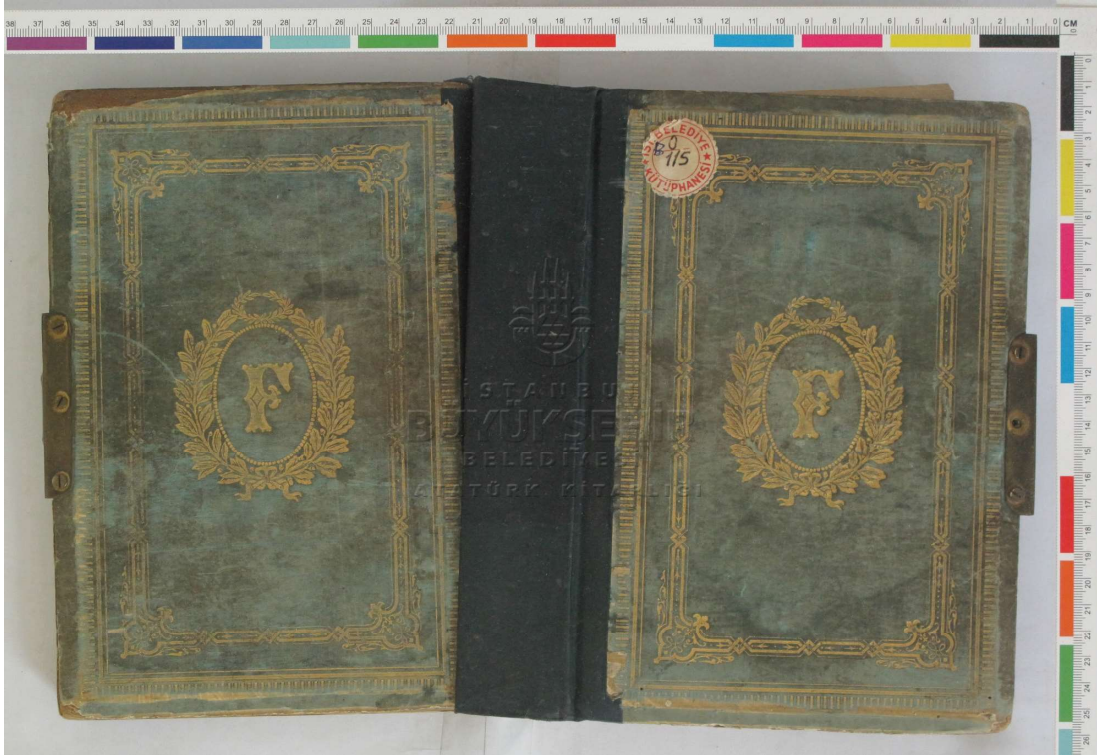
(44b-87) İşte senin evsâfını cihân halkı tahrîrde âciz bulunacağı müsellemdir. Şikeste beste bir şarkı yine inşâd ve takdîm olundu. Saat sekiz hâlâ Osman yok. Elvedâ melek elvedâ. Yarın birde kahvede Osman bulunmasını ricâ ederim. Emir beklerim.

25 Haziran [1297/ 7 Temmuz 1881] Pazartesi

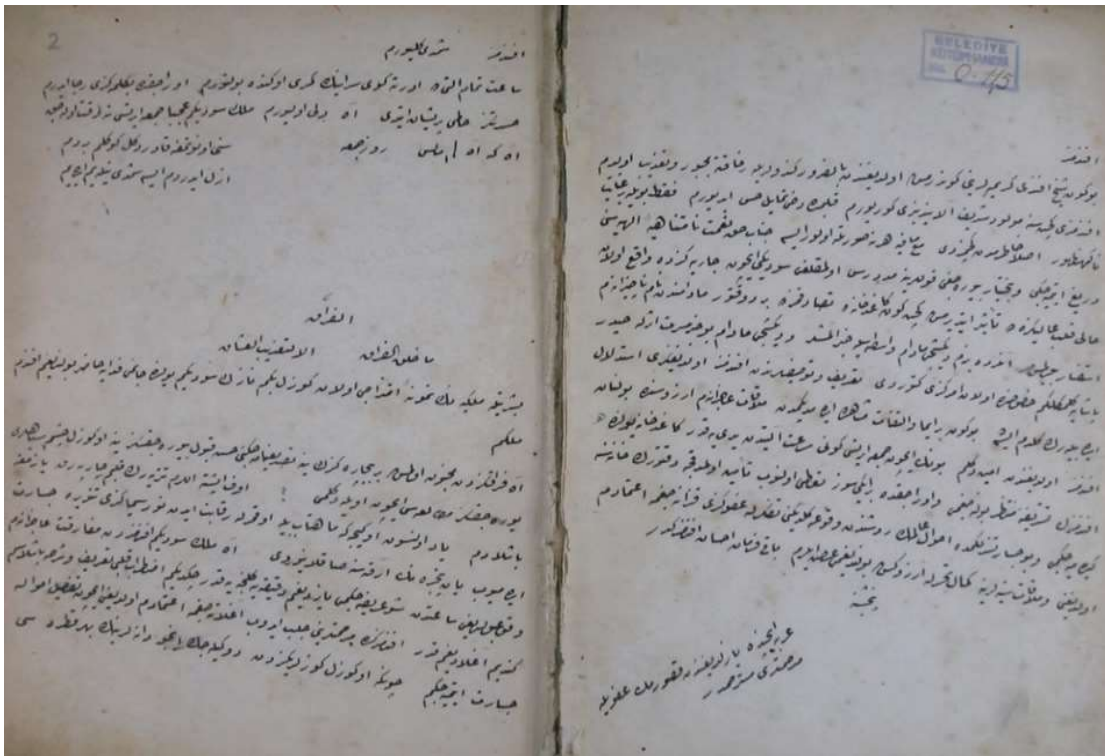
Terkîb-i inân harem-i ahsene rücû' etse eczâ-yı rûhâniyetim dâmen-i âlinizden el çekmez.”⁹

⁸ Çakır, *Melek Ferhad'ım, Ciğerpârem (Divan Edebiyatının Son Temsilcilerinden Fıtnat Hanım'ın Aşk Mektupları)*, 1-16.; Çakır, “Divan Şiirinin Son Temsilcilerinden Hazînedarzâde Fıtnat Hanım'ın Aşk Mektupları”, 2/68-95.

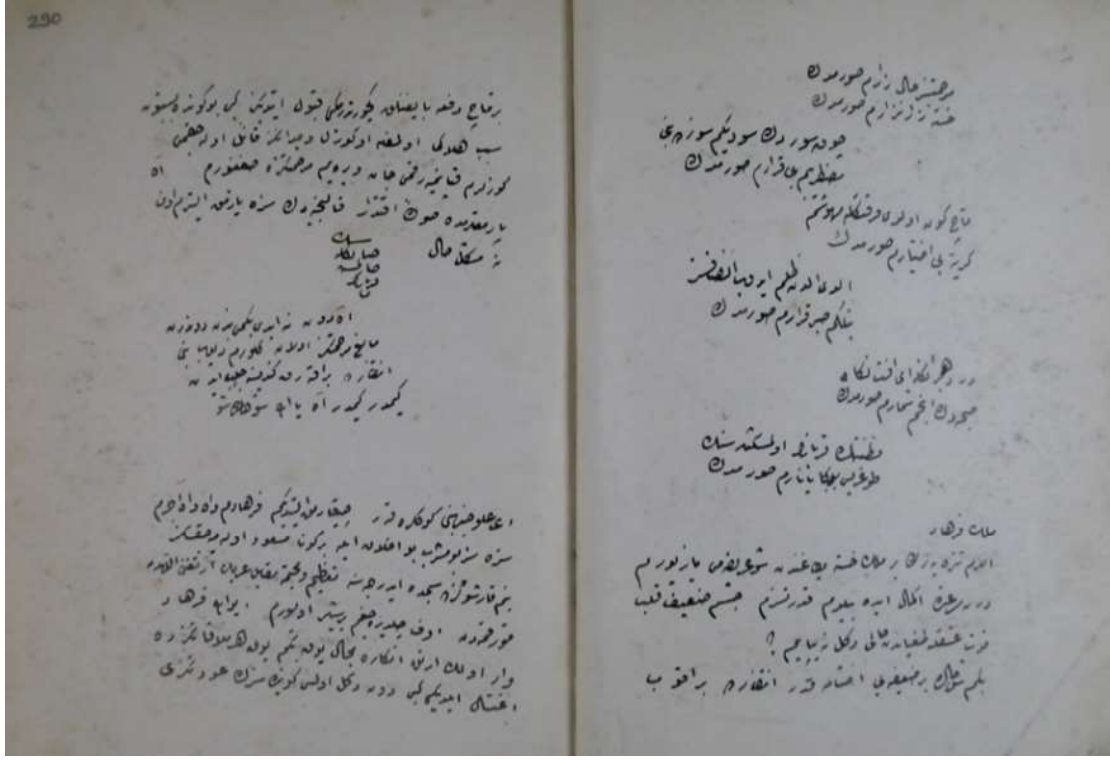
⁹ Çakır, *Melek Ferhad'ım, Ciğerpârem (Divan Edebiyatının Son Temsilcilerinden Fıtnat Hanım'ın Aşk Mektupları)*, 86-91.

Resim 1: Fitnat Hanım'ın Münşeat Mecmuası'nın ön ve arka kapağı

Resim 2: Fitnat Hanım'ın mektuplarının yer aldığı Münşeat Mecmuası'nın ilk sayfaları (vr. 1b-2a).

Resim 3: Fitnat Hanım'ın mektuplarından iki sayfa (vr. 289b-290a; 587-588)

Kaynakça

- Arslan, Mehmet- Duru, Necip Fazıl. "Hazinedarzâde Fitnat Mehveş Hanım", *TEİS*. Erişim 18. 09. 2023. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fitnat-fitnat-hanim-trabzonlu>
- Bayraktar, Nail. *İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphaneler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Cevdet Paşa Yazmaları ve Kur'an-ı Kerim Alfabetik Kataloğu*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları, 1997.
- Bursalı Mehmet Tahir. "Fitnat Hanım, Hazinedarzade" *Osmanlı Müellifleri*. 2/123-124. İstanbul: Yayıncılık Matbaası, 1972.
- Can, Sıtkı. *Ordu'lu Şair Fitnat*. Ordu: Ordu Halkevi Neşriyatı, Gürses Matbaası, 1939.
- Çakır, Mümine. "Divan Şiirinin Son Temsilcilerinden Hazinedarzâde Fitnat Hanım'ın Aşk Mektupları", *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün Kuruluşunun 30. Yılı Anısına, Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, ed. İbrahim Şahin, Atıf Akgün. 2/66-97. İzmir: Asos Yayınları, Aralık 2022. https://kongre.akademikiletisim.com/files/TDAE/tam_metin_cilt2.pdf, Erişim 17. 09. 2023; https://www.academia.edu/94449488/Divan_%C5%9Eiirinin_Son_Temsilcilerinden_Hazinedarz%C3%A2de_F%C4%B1tnat_Han%C4%B1m_%C4%B1n_A-%C5%9Fk_Mektuplar%C4%B1, Erişim 17. 09. 2023.
- Çakır, Mümine. *Melek Ferhad'ım, Ciğerpârem (Divan Edebiyatının Son Temsilcilerinden Fitnat Hanım'ın Aşk Mektupları)*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2023.
- Duru, Necip Fazıl. "Payitaht'ta Karadenizli Bir Şâire: Hazinedar-Zâde Fitnat Hanım", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu I*, ed. Sadullah Gülten vd. 707-729. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2021.

Fitnat Hanım. “Gazel”. *Hazine-i Evrak*. (1297). 1/35/ 550.

Fitnat, *Münşeat Mecmuası (Aşk Mektupları)*. İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, Bel. Yz. O.115.

Hacı Beyzâde Ahmet Muhtar. “Fıtnat”. *Şair Hanımlarımız*. 42-46. İstanbul: Matbaa-i Safa ve Enver, 1311.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal. “Fıtnat Hanım”. *Son Asır Türk Şairleri*. 1/434-436. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.

İspirli, Serhan Alkan. “Trabzonlu Kadın Divan Şairlerimiz: Fitnat, Saniye ve Mahşah Hanım”. *Karadeniz Araştırmaları*, 16 (Kış 2008). 113-115.

Koçu, Reşat Ekrem. “Fitnat Hanım Hazînedarzâde”. *İstanbul Ansiklopedisi*. 2/5805-5806. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971.

Mehmet Zihnî. *Kitâb-ı Meşâhirü'n-Nisâ*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1295, 142-143.

Özalp, Ömer Hakan. *Son Nefese Kadar Büyük Aşkın Mektupları Ahmed Midhat Efendi ile Şaire Fitnat Hanım Mektuplaşmaları*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2022.

Özgül, Metin Kayahan. Trabzonlu Fitnat(-ı Cedîd), *Arayışlar Devri Türk Şiiri Antolojisi*. 417. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

Rafet Avni, “Fıtnat Hanım”, *Servet-i Fünun*, (29 Kanun-ı evvel 1327/11 Ocak 1912), 42/ 1075/ 202.

Us, Hakkı Tarık. *Ahmed Midhat Efendi ile Şair Fitnat Hanım*. İstanbul: Vakit Matbaası, 1948.

Yeni Fitnat. “Müfred”. *Hanımlar*. (1300). 1/1/ 28.